

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Sifre Ḳodesh

‘im targumim u-ve’urim mi-meḥabrim shonim

Sefer Devarim

Landau, Moses I. Landau, Moses I.

Prag, 594 [1833 oder 1834]

ד | נח | ת | א | ו

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-8969

ואתחנן ג ד

הִירְדֵן הַזֶּה: (כח) וְצוּ אֶת־יְהוֹשֻׁעַ
וְחֻזְקוֹ וְאַמְצָהוּ כִּי־הוּא יַעֲבֹר
לִפְנֵי הָעָם הַזֶּה וְהוּא יִנְחִיל
אֹתָם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּרְאֶה:
(כט) וַיָּשָׁב בְּגִיַת מוֹל בֵּית

פְּעוֹר: פ

ד (ח) וַעֲתָה יִשְׂרָאֵל שְׁמַע אֶל־
הַחֲקִים וְאֶל־הַמְּשָׁפְטִים אֲשֶׁר
אֲנִי מְלַמֵּד אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת לְמַעַן
תִּהְיוּ וּבְאֵתָם וִירְשֶׁתֶם אֶת־הָאָרֶץ

אשר

תרגום אונקלוס

הַדִּין: (כח) וּפְקִידַת יְהוֹשֻׁעַ וְחֻזְקוֹ וְעֲלֵמָהּ
אָרִי הוּא יַעֲבֹר קִדְּםָא עִמָּא דִּדִּין וְהוּא
יְחַסֵּין יְחַהֵן יַח אַרְעָא דִּי תַחֲוִי: (כט) וַיִּחְבְּנָא
בְּחִילְתָא לְקַבִּיל בֵּית פְּעוֹר:

ד (ח) וּבְעֵן יִשְׂרָאֵל שְׁמַע לְקוּמְיָא וְלִדְעִיָּא
דִּי אָנָּא מְלִיף יִתְכוּן לְמַעְבַּד בְּדִיל
דְּתִיחֹן וְתִיעֲלוּן וְתִירְחֹן יַח אַרְעָא דִּי יִי
אלהא

רַב אִם הוּא עוֹבֵר עוֹבְרִין וְאִם לֹא אִין עוֹבְרִין: (כט) וַיָּשָׁב בְּגִיַת מוֹל בֵּית מוֹל
כֵּן וַעֲתָה יִשְׂרָאֵל שְׁמַע אֶל הַחֲקִים וְהַמְּשָׁפְטִים וְהוּא יִנְחִיל אֹתָם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּרְאֶה:

תרגום אשכנזי כא

וְאֵלֶּכֶם הוּא נִיבֵט גַּעְהֵעֵן.
(כח) דַּעַם יְהוֹשֻׁעַ עֲרִמְהִילַע
כַּעֲפֵעְהֵלַע, דַּאִם עַר קִיְהוֹן אֹנְד
טַאפְפֵּעַר זִיַּא, דַּעַן עַר זַאֵלֵל
פֶּאָר דִּיעוּעַם פֶּאָלְקַע הַעֲרַגַּעִי.
הַעַן, אֹנְד אִיְהַנְעַן דַּאָּז לַאֲנַד
צוּם בַּעוּיִטְצַע אֹיִסְטְהִילַעַן,
וְעַלְכַּעַם הוּא זַעְהֵעֵן וּוִירְסַט.
(כט) וַיָּשָׁב לַאֲגַעַן דַּאֲמַתְהֵלַם
אִיִּם טַהֲאֵלַע גַּעְגַּעַן בֵּית פְּעוֹר
אִיבַּעַר.

ד (ח) אֵלֶּכֶם יִשְׂרָאֵל! גַּעְהֵאָרַם
כַּע דַּעַן גַּעוּעִטְצַעַן אֹנְד
רַעֲכַטְעַן, דִּיא אִיךְ אִיךְ לַעְהָ:
רַע, דַּאֲמִיט אִיְהַר לַעֲבַעַט,
אֹנְד אִין דַּאָּז לַאֲנַד וְעַלְכַּעַם

דער

ר ש י

(כח) וְצוּ אֶת יְהוֹשֻׁעַ. על הטרדות ועל
המשאות ועל המריבות: וחזקו ואמץ
בדברך שלא ירד לבו לומר כשם שנענש רבי
עליהם כך סופי ליענש עליהם מצטימו אני
כי הוא יעבור והוא ינחיל: כי הוא יעבור.
אם יעבור לפניו ינחלו ואם לאו לא ינחלו
וקח אתה מולך כשאלת מן העם א הוי והוא
ישב ויבן מהם אנשי הוי וגו' (יהושע ז')
וכיון שכל על פניו אמר לו קום לך
(שם) קום לך כתיב אתה הוא העומד
במקומך ומשלך את בני למלחמה למה זה
אתה נופל על פניך לך כך אמרתי למשה
(כט) וַיָּשָׁב בְּגִיַת מוֹל בֵּית מוֹל
כֵּן וַעֲתָה יִשְׂרָאֵל שְׁמַע אֶל הַחֲקִים וְהַמְּשָׁפְטִים וְהוּא יִנְחִיל אֹתָם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּרְאֶה:

לא

ב א ו ר

הִירְדֵן: (כח) וְצוּ אֶת יְהוֹשֻׁעַ, על הטרדות, על המשאות ועל המריבות (רש"י): וחזקו
ואמץ, בדברך, שלא ירד לבו לומר, כשם שנענש רבי עליהם, כך סופי ליענש עליהם,
מצטימו אני כי הוא יעבור והוא ינחיל: אשר הראה, על ראש הפסגה: (כט) וַיָּשָׁב בְּגִיַת
מֹל בְּגִיַת יִשְׂרָאֵל הַזֶּה הוּא רֹאשׁ הַפְּסָגָה, כִּי מִשָּׁם נִסְעוּ אֶל עֲרֻבֹת מוֹאָב, וְהִגִּיף הוּא
נְהַר הַצְּרִיחַ, כִּי כֵן מְפֹרָשׁ (דברי ל"ד ו'). וַעֲתָה הַחֵל לְדַבֵּר עַל הַמְּלוּת, וּבַעֲבוּר שֶׁהוּא מוֹל
בֵּית פְּעוֹר הַחֵל לְדַבֵּר בַּע"ז (הראב"ע), וְכֵן דַּעַת הַרְשָׁב"ס:
ד (א) מְלַמֵּד אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת, כִּי עִיקַר הַלְמוּד לַעֲשׂוֹת הַמְּלוּת (הראב"ע): לְמַעַן תִּהְיוּ, כִּי

עובדי

ה מ ע מ ר

ד (א) וִירְשֶׁתֶם, אמר הראב"ע: "נעבור שנעלם היו"ד נשנר (והוא החירק) נשנר ע"הש ואשם
על

אשר יהוה אלהי אבותיכם נתן
 לכם: (ב) לא חספו על הדבר
 אשר אנכי מצוה אתכם ולא
 תגרעו ממנו לשמר את מצות
 יהוה אלהיכם אשר אנכי מצוה
 אתכם: (ג) עיניכם הראות את
 אשר עשה יהוה בבבל פעור כי
 כל האיש אשר הלך אחרי בעל
 פעור השמידו יהוה אלהיך
 מקרבך: (ד) ואתם הדבקים
 ביהוה אלהיכם חיים בלכם

היום

דער עויגע אייער גאטטן אייך
 אייגעבען ווילל, הינקאמטט
 אונד עם אייגעעהמעט.
 (ג) טהוט צו דעם, דאן איך
 אייך געביעטהע, ניכטס היג-
 צו, אונד געהמעט ניכטס דא-
 פאן; זאנדערן האלטעט דיא
 געבאטע דעם עוויגען אייערעם
 גאטטעס זא, וויא איך זיא אייך
 געביעטהע. (ג) אייערע אויגען
 האבען געזעהען, וואס דער
 עוויגע בייא געלעגענהייט דעם
 בעל פעור געטהאן, וואָ נור
 איינער דעם בעל פעור נאכ-
 געגאנגען, דען האט דער עווי-
 גע אייער גאטט אויס אייך
 אויסגעראטטעט; (ד) דיא
 איהר אבער דעם עוויגען איי-
 ערם גאטט אנהענגעט, איהר
 לעבט אללע הייטיגעס טאגעס.

ויע

ר ש י

תרגום אונקלוס

אלהא דאבהחכון יהיב לכון: (ב) לא חוספון
 על פתגמא די אנא מפקיד יחכון ולא
 תמנעון מניה למטר יח פקודיא דיי אלהכון
 די אנא מפקיד יחכון: (ג) עיניכון חזון ית די עבד יי בפלחי בעלא
 פעור ארי כל גברא די הליך ברתר בעלא פעור שינציה יי אלהך
 סבינך: (ד) ואתון דאדבקתון בדחלתא דיי אלהכון תימין כולכון ויומא

ד (ב) לא תוסיפו. כגון חמש פרסיות
 בתפילין ה' מינין בלולב וחמש
 לזכיות וכן לא תגרעו:
 ושמתם

דין

ב א ו ר

עובדי אשור נאמדו: (ב) לשמור את, דעת המתרגם האשכנזי, כמו לא תוסיפו ולא
 תגרעו כי אם לשמור, ויתכן שפירושו כדי לשמור, ואמר אל תוסיפו כדי לשמור, כי על הרוב
 ישיב החוססת עיקר והעיקר יבעל מכל וכל: (ג) עיניכם הראות, ואשר אמרתי למען תחיו,
 אין לורך לעדים כי עיניכם הראות (הראב"ע): בבעל פעור, בעבור בעל פעור, ורכים כן.
 ראה

ה מ ע ר

על מאקלו"ע"כ, כלומר כי היה ראוי להיות ויר'שקם בפתח הכ"ש אך יען שהו"ו בחיר"ק (כדין
 הו"ו שאין בו תנועה כי יבוא לפני שואית) לכן כל גס ע"הם בחיר"ק: (ב) לא חספו, לטון
 פראב"ע: מדעתכם ויתחשבו כי היא עבודה לשם גס כן לא תגרעו"ע"כ, כלומר לא תוסיפו למען
 לא תגרעו כי כל המוסף גורע:

דק

ואתה הנן ר

תרגום אשכנזי כב

היום: * (ה) ראה | למדתי אתכם
הקים ומשפטים כאשר צוני
יהוה אלהי לעשות כן בקרב
הארץ אשר אתם באים שמה
לרשתה: (ו) ושמרתם ועשיתם
כיהוא חכמתכם ובינתכם לעיני
העמים אשר ישמעון את כל
החקים האלה ואמרו רק עם
חכם ונבון הגוי הגדול הזה:

(ה) זיעהע | איך האבע אייד גע-
ועטצע אונד רעכטע געלעה-
רעט, וויא מיר דער עוויגע מיין
גאטט בעפאָהלען; דאס איהר
זיא אויסאיבעט אין דעם לאַנ-
דע, דאָהן איהר קאָממעט, עס
איין בעזיטן צו געהייען. (ו) בע-
אבאָכטעט זיא וואָהל אונד אי-
בעט זיא אויס, דען דויעס ווירד
אייערע וויזיהייט אונד פֿער-
נונפֿט זיין בייא דען פֿעלקערן,
ווען זיא דיעזע פֿערשיערענען
געזעטצע הערען, זאָ שפרע-
בען זיא: דיעזע גראָסע נאָ-
ציאָן איזט גור וויזע אונד פֿער-

שמענדין

ר ש י

תרגום אונקלוס

(ו) ושמרתם. זו משנה: ועשיתם. כמשמעו:
כי היא חכמתכם ובינתכם וגו'. בזאת תחשבו
חכמים ונבונים לעיני העמים:
חקים

דין: (ה) הוי דאליפיה יתכון קנימין ודינין
קמא די בקדני יי אלהי למעבד כן בגו ארעא
די אחון עלין תמן למירתה: (ו) וחקרון

ותעבדון ארי היא חוכמתכון וסוכלתון חכון לעיני עממיא די ישמעון יח כל קמיא
האלין וניטרון לחוד עם חכים וסוכלתון עמא רבא הדין: (ז) ארי מן עם רב די
ליח

ב א ו ר

(ח) ראה, קריאת ההתעוררת אל הבחינה וההשתכלות, לכן לא ישמור המספר, וכבר זכרנו
זה אלל מלות הבה, ודומיהם: למדתי אהכם, לשון הראש"ע ועטם למדתי אתכם, אחרי
שאמר אשר אנכי מלמד אתכם כל להוסיף כאשר צוני ה' כי ממש המלות הם מלותיו שתעשו
בארץ, שיתן לכם השם לירושא, ועוד כי יש לכם תפארת על כל הגוים, והטעם כי עיקר
המלות יבינס המשביל וידע למה נתנו, ע"כ. (ו) כי היא חכמתכם ובינתכם, בזאת תחשבו
חכמים ונבונים לעיני העמים, והבבד האמתי הוא חלק רב מהאשר המדיני הכללי, כמו שהוא
חלק רב מאשר האדם הפרטי, ואשרי העם יודעי הבבד האמתי ומתאזים אליו: רק עם חכם,
כמו והיית אך שמה (דברי י"ו י"ו) רק ואך יורו על ההפלגה, כאלו אמר תשמח כל כך עד שתראה
שאין לך תואר אחר כי אם היותך שמה, וכן כאן יאמרו, הגוי הגדול הזה כאלו אין לו תואר אחר,
כ"א היותו חכם ונבון ואין כמהו. וכן מתורגם בל"א: חכם ונבון, ההבדל בין חכמה ובינס
מבואר

ה מ ע ר

(ו) רק עם חכם ונבון, הרמז"מן תרגם (דיעזע גראָסע נאָליאָן איזט גור וויזע אונד פֿער-
שמענדין) (ועיין בבאור), ולי כראה יותר נכון כי מלת רק מוסב על הגוי הגדול הזה ושעורו
רק הגוי הגדול הזה עם חכם ונבון, ויתורגם (גור דיעזע גראָסע נאָליאָן איזט וויזע אונד
פֿערטשמענדין), ולולא הנגינה הייתי אומר כי רק מוסב על ואמרו, ותרגמו (זיא ווערדען נא-
היחושר טפרעכען א. ז. ה):

תרגום אשכנזי

שטענדיג! (ז) דען וואָ איזט
אינע נאַציאָן, זיא מאַג נאָך
זאָ גראַם זיין, צו דער דיא
געטטער זאָ נאָהע זיך טהון,
אַלדער עוויגע אונזער גאַטט,
זאָ אַפֿט וויר איהן אַנרופֿען?
(ח) אונד וואָ איזט איינע נאַ-
ציאָן, זיא מאַג נאָך זאָ גראַם
זיין, דיא זאַלכע גערעכטע
פֿעראַרדנונגען אונד געזעטצע
העטטע, אַלס דיעזע לעהרע
היער, דיא איך אייך יעטצט
פֿאַרלעגע? (ט) זאָ היטע
דיך דען, אונד נים דיק וואָהל
אין אַכט, דאַס דוא דיא דינגע
ניכט

ואתחנן ד

(ז) **בִּי מִי־גֹי גָדוֹל אֲשֶׁר־לֹ**
אֱלֹהִים קְרִיבִים אֵלָיו כִּיהוֹרָה
אֱלֹהֵינוּ בְּכָרֶךָ קָרָאנוּ אֵלָיו:
(ח) **וּמִי גֹי גָדוֹל אֲשֶׁר־לֹ חֲקִים**
וּמִשְׁפָּטִים צְדִיקִים כָּל־הַתּוֹרָה
הַזֹּאת אֲשֶׁר אָנֹכִי נָתַן לְפָנֶיכֶם
הַיּוֹם: * (ט) רַק הַשְּׁמַר לָךְ וּשְׁמַר
נַפְשֶׁךָ מְאֹד פֶּן־תִּשְׁכַּח אֶת־

הדברים שנת במנה ונב' וה' קורין ע"כ

ר ש י

תרגום אונקלוס

לִיה אֱלֹהָ קְרִיב לִיה לְקַבְּלָא צְלוּתִיה
בְּעֵדוֹן עֲקֻתִיה בְּיַי אֱלֹהֵנָּא בְּכָל עֵדוֹן דְּאַנְחָנָא
מְצַלָן קְדֻמוֹתֵיה: (ח) וּמִן עַם רַב דִּי לִיה
קְטִינִין וְדִיגִין קְשִׁיטִין בְּכָל אוֹרֵיתָא דְדָא דִּי
אַנְא יְהִיב קְדַמִּיכוֹן יוֹמָא דִּין: (ט) לְחֹד אֶסְתַּמַּר לָךְ וְטַר נַפְשֶׁךָ לְחֹדָא דְלִקְמָא תְּחַנְשִׁי

(ח) חקים ומשפטים לדיקים. הגונים
ומקובלים: (ט) רק השמר לך פן תשכח
את הדברים. אז כשלא תשכחו אותם
ותעזו על אמתתם תחשבו חכמים
ונבונים ואם תעוותו אותם מתוך שגגה
תחשבו

יח

ב א ו ר

מבואר במקום אחר: הגדול, בעבור שהם חכמי לב ויראי השם (הראב"ע). (ז) בי מי גוי גדול,
שיש לו חלקים שיהיה קרוב אליו, שיענהו תמיד בכל אשר יבקש ממנו בחכמה (הראב"ע), וכוונתו
לנאר איך תעיד ההתקרבות האלהית על חכמת העם ובינתו, ואמר אחרי שיענהו תמיד בכל
אשר יבקש ממנו בחכמה, הנה זה עדות גמורה שהם חכמים ונבונים ומבקשי' תמיד בחכמה,
לפי שצוה אותם בכל קראם אליו. (ח) ומי גוי גדול, ועוד עדות ברורה על חכמת האומה
מלדקת החקים והמשפטים שיסמרו בינותם, כי אין גוי גדול אשר לו חקים ומשפטים לדיקים
בשקול הדעת כמו ישראל, ויתכן לפי המשך הכוזבים סבך שצורם: יאמר שמירת החקים
והמשפטים האלה, לחכמה ובינה תחשב לכם בעיני העמים, כי יאמרו הנה הגוי הזה גדול
ומאושר ומלכות (כי אושר והללחה מדינית היא גדלת האומה ותפארתה), ואין זה כי אם יען
היותו עם חכם ונבון, כי באשר תשמרו החקים האלה יהי' השם קרוב אליכם בכל קראכם אליו,
ואין הללחה ואושר למעלה מזו. וכן הנהגת האומה על פי חקים ומשפטים לדיקים וישרי'
היא הללחה גדולה, ואשרי העם שנכה לו. מעתה אם יראו הללחותיכם ואושריכם, ויתבוננו
בחקים ומשפטי' הגונים ומקובלים אשר אתם שומרים לעשות, יודו על חכמתכם ובינתכם,
ויאמרו הגדיל ה' לעשות עם אלה: (ט) רק השמר לך, אז כשלא תשכח אותם ותעזו על
אמתתם תחשבו חכמים ונבונים, ואם תעוותו אותם מתוך שגגה תחשבו שטים (רש"י), ויבאר
מלז רק כלומר שלא תחשבו חכמים באופן אחר, אם תשמרו משכח את הדברים וגו', וכן דעת
המתרגם האשכנזי (וס' היטע דיק דען). והראב"ע בארה על דרך אחר ואמר, הטעם אם

תשכח

ואתחנן ד

תרגום אשכנזי כג

ניכט פֿערגעססעסט, דיא דייענע
אויגען געזעהען האבען, אונד
דאס זיא דיר דיין לעבעלאנג
ניכט אויס דעם הערצען קאָמ־
מען; מאַכע זיא דייענען קינדערן
אונד קינדעס קינדערן בע־
קאָנט. (י) דען טאָג נעמליך,
דאָרואַ פֿאַר דעם עוויגען די־
נעם גאָטטע אַם הרב שמו־
דעסט, דאָדער עוויגע צו מיר
שפּראַך: פֿערוואַמלע מיר
דאָו פֿאַלק, איך ווילל זיא מי־
נע וואַרטע הערען לאַססען,
דאָמיט זיא לערנען, מיך צייט
איהרעם לעבענס אויף ערדען
צו פֿיר־טען, אונד זאָלעס
אויך איהרע קינדער לעהרען.
(יא) איהר טראַטעט הינצו

הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־רָאוּ עֵינֶיךָ וּפֶן־
יִסּוּרוּ מִלְּבַבְךָ כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ
וְהוֹדַעְתָּם לְבָנֶיךָ וּלְבְנֵי בָנֶיךָ:
(י) יוֹם אֲשֶׁר עָמַדְתָּ לִפְנֵי יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ בְּחֹרֵב בְּאָמַר יְהוָה אֵלַי
הֲקִהֵל־לִי אֶת־הָעַם וְאֲשַׁמְעֵם
אֶת־דְּבָרֵי אֲשֶׁר יִלְמְדוּן לְיִרְאָה
אֹתִי כָּל־הַיָּמִים אֲשֶׁר הֵם חַיִּים
עַל־הָאָדָמָה וְאֶת־בְּנֵיהֶם
יִלְמְדוּן: (יא) וְהִקְרִיבוּן וְהַעֲמִדוּן
תַּחַת הַהָר וְהָהָר בְּעֵר בְּאֲשַׁע־

אונד שטונדעט אונטען אַם כערנע; דער כערנ בראַנטע, אונד דיא פֿלאַמע שלונ ביז מיט

תרגום אונקלוס

ר ש י

תחצנו שטים: (י) יום אשר עמדת. מוסב
על מקרא של מעלה ממנו אשר ראו עיניך
יום אשר עמדת בחורב אשר ראית את
הקולות ואת הלפידים: ילמדון. ילפון
לענמס: ילמדון. יאלפון לאמרים:
ואתי

ית פתגמיא די חואן עינך ודלמא ועידון
מלבך כל יומי חייך ותהודעניון לבנך
ולבני בנך: (י) יומא די קמתא קדם יי
אלהך בחורב בדאמר יי לי בנוש קדמי

ית עמא ואשמעניון ית פתגמי די ילפון למדחל קדמי כל יומיא די אינון קימין על
ארעא ויתבגיהון יאלפון: (יא) וקריתחון וקמתחון בשיפולי טורא וטורא בעיר באשתא

ב א ו ר

תשכח כל דבר אל תשכח יום אשר עמדת בסני, ע"כ: ופן יסורו מלבבך כל ימי חייך, העעס
השמר שלא יסורו כל ימי חייך מלבבך: (י) יום אשר עמדת, מוסב על מקרא שלמעלה ממנו,
אשר ראו עיניך, יום אשר עמדת בחורב אשר ראית את הקולות ואת הלפידים (רש"י).
באמר ה' אלי הקהל, בשכבר אמר, והנה יאמר בראשונה בקולר יום אשר עמדת, ועתה
יספר באורך לסנה ולתכלית מה עמדו שם: ליראה אתי, יראת הכבוד וההתרוממות, כמשפט
כל יראה שאחריה מלת את, וכבר זכרנו זה: כל הימים אשר הם חיים על האדמה, כי השם
ידע שלא יוכלו לעשות מלותיו כראוי והם בארצות המושלים בהם (הראב"ע): ילמדון מבנין
הקל ילפון לענמס, ילמדון מבנין פעל יאלפון לאמרים. (יא) תחת ההר, כמו בתחתית ההר
(שמות י"ט י"ז), וכן תרגום אונקלוס בשיפולי טורא, והוא בעמק שכלד ההר: בער, היה בער:
לב

ה ט ע ר

(י) ילמדון, לשון רש"י, ילשינון לענמס ילמדון (בשיעל) יאלפון לאמרים" באר רש"י כי למד נקל
עומד ובשיעל יולא.

תרגום אשכנזי

מיטטען אן דען היטמעל, און-
טען הערום וואר פֿינסטערנים,
וואלקען אונד דיכטערעס נע-
וויטטער; (יב) מיטטען אויס
דעם פֿייער רעדעטע דער עווי-
גע מיט אייך: איהר הערטעט
פֿערנעהמליכע ווארטע, וואר-
דעט אבער אויסער דעם שאל-
לע, קיינע געשטאלט גע-
וואהר; (יג) ער טרוג אייך
זעלבסט זיין בינדרים פֿאר,
דאז ער אייך צו האלמען בע-
פֿאהלען, נעמליך דיא צעהן
געבאטהע, דיא ער נאכהער
זעלבסט אויף צווייא שטיינער-
נע טאפעלן פֿערצייכנעטע.

ואתחנן ד

לב השמים השך ענן וערפל:
(יב) וידבר יהוה אליכם מתוך
האש קול דברים אתם שמעים
ותמונה אינכם ראים זולתי קול:
(יג) ויגד לכם את בריתו אשר
צוה אתכם לעשות עשרת
הדברים ויכתבם על שני לחות
אבנים: (יד) ואתי צוה יהוה בעת
ההוא ללמד אתכם חקים

נמשפטים

(יד) מיר אבער בעפֿאהל דער עוויגעראטמאהלס, אייך נאך אנדערע געזעטצע אונד רעכ-

טע

תרגום אונקלוס

ר ש י

(יד) ואתי לוב ה' ללמד אתכם. תורה
שבעל פה:
(יב) ומליל יי עמכון מגו אישחא קל פתגמין
סמל
אתון שמעין ודמורת ליתיכון חון אלהין
קלא: (יג) וחי לכון ית קמייה די פקיד נחכון למעבד עשרא פתגמין וכתבינו
על תרין לוחי אבניא: (יד) ויתי פקיד יי בעידנא תהיא לאלפא יתכון

קימין

ב א ו ר

לב השמים, באמלע כנגד הרואי, וכן בלב ים: השך ענן וערפל, איני יודע היכן הי' החושך,
אמור שהי' בתחתית ההר, כי ראש ההר הי' צוער באש עד לב השמים, וכן דעת המתרגם
האשכנזי: (יב) קול דברים אהם שומעים, יתכן שהוא מאמר מוסג', לומר המדבר מתוך האש
לא נראה בו שום תמונה אבל קול אתם שומעים, ועתה חוזר ואומר מה דבר, ויגד בריתו:
זולתי קול, אתם שומעים או הוא כמו וכל העם רואי' את הקולות (שמו' כ' ט"ו): (יג) עשרת
הדברים, יפרש מהו הברית אשר לוב אתכם לעשות הוא עשרת הדברים, וכן בתרגום אשכנזי
(נעהחניך): (יד) ואותי צוה ה', כי בסיני לוב השם למשה את כל החקים והמשפטים רק
הגידם

ה מ ע ר

(יא) חשך ענן וערפל, אמר המבאר: "איני יודע היכן היה החשך וכו'" ע"ש, ואין לורד לזה כי
כבר נאמר ויהי קולות וברקים וענן כבוד על ההר והר סיני עשן כלו ויעל עשנו כעשן הכבשן
(שמות י"ט ט"ז י"ח), ומה שנאמר וההר בער באש וכן מפני אשר ירד עליו ה' באש הוא אס
על הברקים אשר האירו או על נגה מראה כבוד ה' שהיה מתלקחת בתוך הענן, וכן נאמר
(לקמן ה' כ'), כשמעבס את הקול מתוך החשך וההר בער באש, וכן יסודו מסדרי התפלה אתה
נגלית בענן כבוד וכו' ונגליתי להם בערפלי טהר.

כל

ואתחנן נ

הרגום אשכנוי כד

מעצו לעהרען, ריא איהר אין דעם לאנדע, דאהין איהר געהט, עם איינצונעהמען, אויסאיבען וואללעט. (טו) געה מעט אייך אין אכט, זאליעב אייך אייער לעבען איזט; איהר האבט גאר קיינע פייגור געזע הען, אלס דער עוויגע פאם בערגע חרב, אויס דעם פיייער מיט אייך רעדעטע; (טז) דאס איהר אלוץ ניכט אויף אכוע גע גערעטהעט, אייך איינען געטצען צו מאכען, איינע בילד-לי

ומשפטים לעשתכם אתם בארץ אשר אתם עברים שמה לרשתה: (טו) ונשמרתם מאד לנפשתיכם כי לא ראיתם כל תמונה ביום דבר יהוה אליכם בהרב מתוך האש: (טז) פן תשהתון ועשיתם לכם פסל תמונת כל סמל תבנית זכר או

נקבה

הרגום אונקלוס

ר ש י

(טו) סמל. טרה:

קיימין ודיגין למעבדכון יהוון בארעא רי צהוון עברין פמן למירחה: (טו) וחססמרון

לחדא לנפשתיכון ארי לא חזיתון כל דמורא ביומא דמליל יי עמכון בחורב מגו אשחא: (טז) דלקא חתבלון ותעבדון לכון צילקא דמות כל צורא

דמוח

ב א ו ר

הגידם לישראל בשנה השנית ופעם אחרת בשנת הארבעים (הראש"ע), והטעם, אלה עשרת הדברים שהם עקר התורה הנוהגים בכל מקום ובכל זמן, שמעתם ביום המעמד, מלבד מה שזונו ה' מן החקים והמשפטים שתעשו בארץ אשר אתם עוברי' לרשת': לעשתכם, מקור עם כנוי הנוכחים, ואינו פעול: (טו) ונשמרתם מאד לנפשתיכם, עתה שב על מה שאמר פן תשכח את הדברים ופן יסורו מלבבך ותחשוב שראית צעת ההיא תמונת המדבר ותעשו לכם פסל: (טז) פן חשחיתון, מה שראיתם (ביו' ההוא) והטעם האמת או דרכיכם (הראש"ע): פסל, דבר נחלב, כמו פסל לך (שמו' ל"ד א'), ויפסלו בניי שלמה (מ"א ה' י"ח): תמונת כל סמל, כמו סמל הקנאה והמקנא (יחזקאל ח' ג'), ענינו אליל (הרש"ס). ולשון הרד"ק בשורש סמל, ויתכן להיות טרה מן הכורות או כלל לכל כורות אשר שאמר תמונת כל סמל-ונראה שם תמונה הונח כל"הק על רש"ס הנשא' בנפש מן השגת כורת המוחש החיכוני, ולכן נאמר למעלה ותמונה אינכם רואים זולתי קול. ונאמר על כל ליוור מושכל, ומזה ותמונת ה' יביט, שהשיג דרכי השם בהשגה געלה מהשגת זולתו. ולפעמים יאמר גם על ליוור דמיוני, ליוור שחלקיו הם במליאות והרגישם המרגיש בבר באחד מן החושים, אבל חבור החלקים ההם והרכבתם אינו במליאות רק בדמיון המלייר, ד"מ סוס בעל כנפים, כלב בעל שלשה ראשים, הוא ליוור שחלקיו נמלאים כולם חלק בזולת חלק, סוס לבדו, והנכפיים לכדס, ואולם לא

ה מ ע מ ר

(טז) כל סמל, הוראת המלה הזאת עיין בפסוק המלות לידודי מהר"מ לאנדוי כי נבכדות ידובר שם, אולם לפי דרכי כי גם הלמ"ד יוכשר לאות המשקל (עיין לעיל בפסוק בהעלותך במלה לשד השמן) נאמר כי שרשו שם, (ובחילוף השי"ן שמאלית בסמ"ך) ונקראו כן הכורות אשר הושמו על המכוונות (פאטטאטענטעטע).

אשר

תרגום אשכנזי

ליכע געשטאלט, דיא פֿיגור איינעם מאַננעם, אָדער איינעם ווייבעם, (ז) דיא פֿיגור איינעם פֿיערפֿיסיגן טהיערעם אויף דעם ערדבאָדען, דיא פֿיגור איינעם דער פֿענעל, דיא איז דער אָבערן לופֿט פֿליעגען; (י) דיא פֿיגור איינעם געוויירמס, דאָז אויף דער ערדע קריעכט, דיא פֿיגור איינעם דער פֿישע, דיא אונטער דער ערדע אים וואַסער זינד; (יב) אָדער דאָס רואַ עטוואַ דיין גע אויגען גען היממעל הע בעכט, זיעהעכט דיא זאָננע, דען כאַנד, דיא שטערנע, דאָז גאַנצע העער דעם הימעלס, אונד דיק פֿערלייטען ליעסעסט זיא צו פֿערעהרען, אונד איהנען גאָטטעס דינענסט צו ערוויזען; דא דאָך דער ערוויגע דיין גאָטט זיא פֿיר אללע איבי

ואתחנן ד

נִקְבָּה: (ז) תְּבִנִית כָּל־בְּהֵמָה אֲשֶׁר בָּאָרֶץ תְּבִנִית כָּל־צִפּוֹר כִּנְף אֲשֶׁר הִתְעוֹף בַּשָּׁמַיִם: (ח) תְּבִנִית כָּל־רֶמֶשׂ בְּאֲדָמָה תְּבִנִית כָּל־דָּגָה אֲשֶׁר־בַּמַּיִם מִתַּחַת לָאָרֶץ: (ט) וּפְתֵחַת־שָׂא עֵינֶיךָ הַשְּׁמַיְמָה וּרְאִית אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הַיָּרֵחַ וְאֶת־הַכּוֹכָבִים כֹּל צָבָא הַשָּׁמַיִם וְנִדְחָת וְהִשְׁתַּחֲוֹת לָהֶם וְעַבַדְתֶּם אֲשֶׁר חָלַק יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֹתָם

לכל

אונד איהנען גאָטטעס דינענסט צו ערוויזען; דא דאָך דער ערוויגע דיין גאָטט זיא פֿיר אללע איבי

תרגום אונקלוס

ר ש י

דמוח דְּכַר או גוֹקְבָא: (ז) דְּמוּחַ כָּל בְּעִירָא דִּי בְּאָרְעָא דְּמוּחַ כָּל צִפּוֹר וְדָפָא דִּי פִּרְחָא בְּאִנְרִי קִיעֵ שְׁמַיָא: (י) דְּמוּחַ כָּל רִיחָשָׂא דְּבְּאָרְעָא דְּמוּחַ כָּל נוּגִי דִּי בְּמִיָּא מְלָרַע לְאָרְעָא: (יב) וְדִלְמָא חֻקֵּי עֵינֶיךָ לְשְׁמַיָא וְתַחֲוֵי יַת שְׁמַשָּׂא וְיַת סִיחָרָא וְיַת כּוֹכְבֵיָא כָּל חֵילֵי שְׁמַיָא וְתַשְׁעֵי וְתַסְגּוֹד לְהוֹן וְתַפְלַחֲיָנוּן דִּי זַמִּין יְיָ אֱלֹהֵךָ יַתְּהוֹן לְכָל עַמִּיָּא

(יט) ופן תשא עיניך. להסתכל בדבר ולחת לב לעשו' אחריהם: אשר חלק להם. להאיר להם

ב א ו ר

לא יחוברו בגוף מן הגופים. והנה הליור מן התבור הזר והמשונה ההוא יקרא תמונה כל עוד שהוא בכח, ואולם כאשר ילא אל הכובע, ד"מ כאשר יעשה הכורף סוס בעל כנפים מברזל ויהוש' או שאר מיני מתכו' או יקרא סמל, נאמר סמל הקנאה על האליל ביהוקאל, כי רבים מהאלילי' הנעבדי' היו נורות מחוברות מחלקים שונים שלא יחוברו בגוף מן הגופים כידוע, ומה אמר בזן, בן תשיתון ועשיתם לכם סמל (אכן חזוב ומסותת על) תמונת כל סמל (על ליור כול' שחי' במפלאות, או תעשו לכם) תבנית זכר או נקב' (נורת בנין זכר או נקבה כמות שהם במפלאות): (יז) העוף בשמים, כתרגומו דפרח באויר רקיע שמי', וכן תרגם המתרגם האשכנזי: (יח) תבנית כל דגה, דגה שם המין, והטעם תבנית כל איש מאישי המין, וכן בתרגו' אשכנזי: (יט) כל צבא השמים, בתחלה אמר את השמש ואת הכוכב וגו' ואח"כ כל לבא השמים פרט ואח"כ כלל, וכן הכונה במקרא: ונדהה, כאדם שידמה מדק הנכון ויפול או יפעה: אשר חלק ה' אלהיון אחם

ה ט ע ד

(יט) אשר חלק ה' לכל העמים, כתב הראב"ע: "דבר ידוע הוא כי יש לכל עם ועם כוכב ידוע ומגל

ואתחנן ד

לְכֹל הָעַמִּים תָּהִית כָּל־הַשָּׁמַיִם:
(כ) וְאַתְּכֶם לָקַח יְהוָה וַיּוֹצֵא
אֶתְכֶם מִכּוּר הַבְּרוֹזַל מִמִּצְרַיִם
לְהִיזוֹת לָו לְעַם נַחֲלָה בְיוֹם הַזֶּה:
(כא) וַיְהוָה הִתְאַנֶּף־בִּי עַל־
דְּבָרֵיכֶם וַיִּשְׁבַּע לְבַלְתִּי עִבְרֵי
אֶת־הַיַּרְדֵּן וּלְבַלְתִּי־בֹא אֶל־

הארץ

תרגום אשכנזי כה

איבריגע פעלקער אונטער דעם
גאַנצען היממעל צוואַר צוגע־
לאַססען האַט; (כ) אייך אַבער
האַט דער עוויגע גענאַמען,
אונד אויס דעם אייזענאַפֿען,
נעמליך אויס מצרים געפֿיהרט,
דאַס איהר זיין אייגענטהימלי־
כעם פֿאַלק ווערדען מעגעט,
וויא איהר יעצט ווירקליך זייד.
(כא) אויף מיך איזט דער עוויגע
אייערנטוועגען צאַרניג גע־
וואַרדען, אונד האַט געשוואָ־

רען, דאַס איך ניכט איבער דען ירדן געהען, אונד ניכט אין דאַז העררליכע לאַנד
קאַמ־

תרגום אונקלוס

ר ש י

עממיא דתחות כל שמיא: (כ) ויחכון קריב
יי לדחלתיה ואפיק יחכון מכורא דפרזלא
ממצרים למחוי ליה לעם אחסנא ביומא
הדין: (כא) ומן קדם יי הוה רגז עלי על
פתגמיכון וקיים בדיל דלא למעברי ית
ירדנא ובדיל דלא למיעל לארעא טבתא

להס. ד"א לאלוהות לא מנען מלטעות
אחריהם אלא החליקס בדברי הבליהס
לטרוס מן העולם וכן הוא אומר כי החליק
אליו בעיניו למזוא עונו לשנוא (תהלי' ל"ו):
(כ) מכור. הוא כלי שמזקקין בו את הזהב:
(כא) התאנף. נתמלא רוגז: על דבריכם.
על אודותיכם על עסקיכם:

כי

די

ב א ו ר

אחם לכל העמים, להאיר להם (מגילה ט'). ולפי עיקר הפשט אשר הניח אותם לכל העמים
לעבדם, כי אינו חושש בהם (ובלבד שיכירו וידעו שהשם ית' הוא סבת כל הסבות המשיגה העליון,
כי לא נאסר השתוף לבני נח), אבל אתכם לקח ה' ויוציא אתכם להיות לו לעם נחלה ולעבדו,
והוא יהי' לכם לאלהים (בלי אמלעי ושתוף כלל) כ"כ הראש"ס, וכן תרגם המתרגם האשכנזי:
(כ) ואחכם, ענינו ואולם אתכם: מכור, כור הוא כלי שמזקקין בו את הזהב: (כא) וה'
התאנף בי, בעבור שאמר ויוציא אתכם להיותכם לו לעם נחלה בארץ שתעבדוהו, רק אני לא
אראה בטובה הזאת (הראש"ע). ויתכן לומר, שה' התאנף בי מוסב על ופן תשא עיניך וגו'
ונדחת והשתחווית להם ועבדתם, ואומר הלא ידעתם שה' התאנף בי וישבע שלא לעבור את
הירדן כי אם אנכי מת בארץ הזאת, ואיני הולך עמכם להזהירכם ולהזכירכם יום יום כאשר אנכי
עושה

ה מ ע ר

ומזל וכן יש מזל לכל עיר ועיר והשם שם לישראל מעלה גדולה להיות ה' יועלם ולא כוכב
להם ע"כ. והנה אם גם הדבר הזה בלתי מנוסה, ואך שקר נחלו אבותינו בהבליהם אשר המה
מהבליים ממשלת כוכבי מעל על מעשי איש ומעלליו, בכל זאת לדעתי פירושו נכון לפי הבנת
המשך הפסוקים, ונאמר גם כאן דברה תורה כלשון בני אדם, וכפי אמונת העם בעת ההיא,
וכמו שכתב הרב המורה בענין מעשה הקרבנות (ח"ג ט' ל"ב):

תרגום אשכנז

קאממען ואלל, דאז דער עוויג-גע, דיין גאטט, דיר צום ערב-נוטגעבען ווילל; (כג) דאס איך אלוא אין דויעם לאנדע שטער-בען, אונד ניכט איבער דען ירדן קאממען ווערדע; איהר אבער ווערדעט הינאיבער גע-הען, אונד יענעם פאר-טרעפליכע לאנד איינגעהמן. (כג) היטעט איך אלוא וואהל דאס איהר דען בונד ניכט פער-געסעט, דען דער עוויגע אייער גאטט מיט איך גע-כאכט, אונד איך פערפער-טיגעט געטצענבילדער פאן אירגענד איינער געשטאלט, דיא דער עוויגע דיין גאטט דיר פערבאטהען האט; (כד) דען דער עוויגע דיין גאטט איזט איין פערצעהרענדעס פייער,

ואתחנן ד

הארץ הטובה אשר יהיה אלהיה נתן לה נחלה: (כג) כי אנכי מת בארץ הזאת אינני עבר את-הירדן ואתם עברים וירשתם את-הארץ הטובה הזאת: (כג) השמרו לכם פן תשכחו את-ברית יהוה אלהיכם אשר כרת עמכם ועשיתם לכם פסל תמונת כל אשר צוה יהוה אלהיה: (כד) כי יהוה אלהיה אש אכלה הוא אל קנא:

פ

קנא:

כי

(ער שטראפט נאך דער שערפע) ; איין אייפערפאללער גאטט (דער קיינע געטצען גע-בען

ר ש י

(כב) כי אנכי מת וגו'. אינני עובר-מאחר שמת מהיכן יעבור אלא חף עלמותי אינם עוברים: (כג) תמונת כל-תמונת כל דבר: אשר לך ה'. אשר לך שלא לעשות: (כד) אל קנא-מקנא לנקום אנפרדמ"נט בלע"ז מתקרט על רגזו להפרע מע"א:

ונושחם

תרגום אונקלוס

די יי אלהיה יהיב לך אחסנא: (כג) ארי אנא מאית בארעא הדא ליה אנא עבר יח ירדנא ואחיון עברין וחרתון ית ארעא טבתא הדא: (כג) אסתמרו לכוון דלמא חתנשון ית קנא דיי אלהכון די גזר עמכון וחתעבדון לכוון צלם דמות כולא די פקדן יי אלהיה: (כד) ארי יי אלהיה טימריה אשא אכלא הוא אל קנא:

ארי

ב א ו ר

עושה היום, לכן קמו תורה מפי, והשמרו לכם וגו': (כג) השמרו לכם, למעלה אמר ונשמרתם מאוד לנפשותיכם, ולא פירש בעבור מה ישמרו ומה יעבור עליהם אם לא ישמרו, ובאן פי' ואמר כי ה' אלהיך אש אכלה הוא אל קנא, ולפי שהפסיק הענין מן כי לא ראיתם כל תמונה עד וירשתם את הארץ הטובה הזאת, לכן הביאו לורך קשור וחבור הענין לחזר ולומר השמרו לכם וגו' ואולי היא בוונת הראש"ע: אשר צוק, שלא לעשות: (כד) אש אכלה הוא, בלי כ"ף הדמות, וענינו כאש אכלה הוא (הראש"ע), ואולי נחסר כ"ף הדמיון לחזק המאמר, והטעם שמעניש בלדק ואינו מוותר כלום (דעת המתרגם האשכנזי): אל קנא, כאשר

ה מ ע מ ר

(כד) אל קנא, פירש"י מקנא לנקום אנפרדמ"נט בלע"ז, תיקונו וסתרונו ציין ש"הש ח'ו' - (ד"ה).

ואתחנן ר

(כה) כִּי-תוֹלִיד בָּנִים וּבָנֵי בָנִים
וּנְשֵׁינֶתָם בְּאֶרֶץ וְהִשְׁחַתְתֶּם
וַעֲשִׂיתֶם פֶּסֶל תְּמוֹנֹת כָּל
וַעֲשִׂיתֶם הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה--
אֱלֹהֵיךָ לְהַכְעִימוֹ: (כו) הָעִידְתִּי
בְּכֶם הַיּוֹם אֶת-הַשָּׁמַיִם וְאֶת-
הָאָרֶץ כִּי-אֲבֹד תֵּאבְדוּן מֵהָרַ
מֵעַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים
אֶת-הַיַּרְדֵּן שָׂמָּה לְרִשְׁתָּהּ לֹא-
תֵאָרִיכוּן יָמִים עָלֶיהָ כִּי הַשָּׁמַד

תשמדון

תרגום אשכנזי כו

בען זיך דולדעט. (כה) ווען
איהר נון איינסט לאנגע אין
דעם לאנדע געוואהנט האבט,
קינדער אונד ענקעל צייגט,
אונד גערצטעהעט אלסדען אויף
דען אבועג, אייך איין געט=
צענבילד אין אירגענד איינער
געשטאלט צו מאַכען, אונד
אלא דאז טהוט, וואס דעם
עוויגען דיינעם גאטטע מיט=
פעלליג איזט, איהם צום פֿער=
דרוססע: (כו) זא רופע איך
יעצט היממעל אונד ערדע צו
צייגען אן, דאס איהר גאר
באלד אויס דעם לאנדע ווער=
דעט צערשטרייעט ווערדען,
וועלכעם איינצונעהמען איהר

איבער דען ירדן געהעט; איהר; ווערדעט ניט לאנגע מעהר דארין בלייבען

זאג

ר ש י

תרגום אונקלוס

(כה) אַרִי תוֹלִדוֹן בָּנִין וּבָנֵי בָנִין
וְחַתְעֲרִיקוֹן בְּאֶרְעָא וְחַתְבָּלוֹן וְחַתְעָבְדוֹן
עָלַם דְּמוֹת כּוֹלָא וְחַתְעָבְדוֹן דְּבִישׁ קָדָם יִי
אַלְהֵךְ לְאַרְגּוֹא קְדָמוֹהֵי: (כו) אַסְהֵדִית
בְּכוּן יוֹמָא דִּין יְחַ שְׁמָיָא וַיְחַ אֶרְעָא אַרִי
מִיבֵד הִיבְדוֹן בְּפָרִיעַ מֵעַל אֶרְעָא דִּי אַתּוֹן
עָבְרִין יְחַ יְרֵדְנָא לְחַמֵּן לְמִירְתָּהּ לֹא תוֹרְכוּן
יוֹמִין עָלֶיהָ אַרִי אֲשַׁתְּצָאָהּ תְּשַׁתִּיעוּן:

(כה) ונושנתם. רמו להם שיגלו ממנה
לסוף תתנ"ב שנה כמנין ונושנתם והוא
הקדים והגלס לסוף תת"ן והקדים ב' שנים
לנושנתם כדי שלא יתקיים בהם כי אבד תאבדון
והו שאלמר וישקוד ה' על הרעה ויביאה עלינו
כי לדיק ה' אלתינו (דניאל ט') לדיקה עשה עמנו
שמהר להביאה ב' שנים לפני זמנה: (כו) העידותי
בכם. הנני מזמינס להיות עדים שהתרתני בכם:

ועבדתם

ויבדר

ב א ו ר

וואס אזראל עובדים לאל נכר ומכבדים אותו הוא מתקנא בכבוד אל נכר, לפי שהכבוד והעבודה מישראל ראויים לו ולא לזולתו, ועיין מזה (שמות ב' ה') בבאור מלת קנא: (כה) כי תוליד בנים, אמר אל קנא ואח"כ באר מה יקרה להם אם יעשו פסל (הראב"ע): ועשיתם הרע, באר מלות כמו לרעות לגנוב ולגאוף (הראב"ע), ענין הכתוב הזה שזכיר ויאמר כי תוליד בנים ובני בנים, ובעבור היותכם ישנים בארץ ותשגו לבטח אולי תשכחו את השם, העדותי בכם היום שתאבדו מהר כי לא יאריך לכם מאחר שתעבדו עבודה זרה. והפס' הוא אעפ"י שהיא אזהרה לא נאמר בלשון אס, והטעם כי הוא כמתנבא על עניינס וידבר בלשון ישמש בשני פנים בלשון אזהרה ובלשון עתיד לבא, ויאמר שיעשו ויהי להם ככה, ולא יגזור עליהם (הרמב"ן): (כו) העידותי בכם, הנני מזמינס להיות עדים שהתרתני בכם (רש"י). וטעם את האמים ואת

תרגום אשכנזי

ואתחנן ר

תִּשְׁמְדוּן: (כו) וְהִפִּיץ יְהוָה אֶתְכֶם
בְּעַמִּים וּנְשָׂאֲרֶתֶם מִתִּי מִסְפָּר
בַּגּוֹיִם אֲשֶׁר יִנְהַג יְהוָה אֶתְכֶם
שָׁמָּה: (כח) וְעִבַדְתֶּם עִיִּם אֱלֹהִים
מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם עֵץ וָאֶבֶן אֲשֶׁר
לֹא יִרְאוּן וְלֹא יִשְׁמְעוּן וְלֹא

זאנדרען פֿערטיליגט ווערדען.
(כו) דער עוויגע ווירד אייך אונ-
טער אנדערע נאציאנען צער-
שטרייען, אונד איהר ווערדעט
אין גערינגער אנצאהל אונטער
דען פֿעלקערן איבריג בלייבען,
דאהין אייך דער עוויגע טרײַ-
בען ווירד; (כח) דאזעלבסט
ווערדעט איהר געטמערן דייע-
נען, דיא דאז ווערק מענשלי-
כער הענדע זינד, האַלץ אונד שטיין, דאז ניכט זעהען, ניכט הערען, ניכט עססען, ניכט

יאכלון

ריע

תרגום אונקלוס

ר ש י

(כו) וְיִבְדַּר יְיָ יִחְכֹּן בֵּינִי עִמָּמִיא וְחִשְׁתָּאֲרוֹן
עִם דְּמַנְיָן בְּעִמָּמִיא דִּי יְבַדַּר יְיָ יִחְכֹּן לְחַמְיָן:
(כח) וְתִפְלַחוּן חַמְיָן לְעִמָּמִיא פְּלַחֵי טְעוּתָא
וְחַחְבֵּעוּן

(כח) וענדתם שם אלהים. כתרגומו
משאתם עובדים לעובדיהם כאלו אתם
עובדי' להם:

לא

עובד יְדֵי אִינְשָׂא אָעָא וְאָבְנָא דְלֹא תוֹן וְלֹא שְׁמַעִין וְלֹא אָכְלִין וְלֹא מְרִיחִין:

ב א ו ר

הארץ כתב הראב"ע שיש אומרים שהם המלאכים ובני אדם, ואחרים אמרו בטעם את שמיים
בברזל ואת ארלכ' כנחושה (ויקרא כ"ו י"ט) והנכון בעיני להיותם עדים שיראום תמיד הם
זכיהם כי הם עומדים, בטעם כימי השמים על הארץ (דברים י"א כ"א), וכן האבן הזאת
תהיה בנו לעדה (יהושע כ"ד כ"ז), ע"כ: (כח) ועבדתם שם אלהים וגו', תרגום אונקלוס ותפלוון
חמן לעממיא פלחי טעוותא, וכן כתב רש"י משאתם עובדים לעובדיהם, כאלו אתם עובדים
להם. ונראה שהולכנו לפרש כן, בעבור ששנו שעבודת אלהים אחרים הוא עון ולא עונש,
ומשמעות הכתוב שיענישם השם. ולדעתי אין עונש גדול מזה, וכל הנגעים וכל היסורים
הבאים לו לאדם אינם קשים נגד החולי הרע ומר הזה שתשקע הנפש במולות החושה,
וילכד האדם ברשת החטאת עד אשר לא יוכל להמלט, כי אין למעלה ממכאובי הנפש המכרת
את עונה ומרי' ולא תוכל לעמוד כנגדה מחמת הרגל העבירה, ואין מרפא לנפש ההיא עד
שתתאמן ותתחזק בכל כוחותיה, לנתק ממנה מוסרות הרגל ההוא בחזקה, וזהו שאמר
בסמוך ומלאת כי תדרשנו בכל לבבך ובכל נפשך. והמתרגם האשכנזי תרגם ג"כ על פי פשוטו
של

ה מ ע ר

(כח) ועבדתם שם, לאון רש"י, כתרגומו משאתם עובדין לעובדיהם כאלו אתם עובדים להם,
ועליו כתב המבאר: „ונראה שהולכנו לזה בעבור ששנו שעבודת אלהים אחרים הוא עון ולא
עונש, ולדעתי אין עונש גדול מזה" ע"ש, אולם לי נראה כי מה שהולכנו למפרשים לפרש
כן הוא, כי משאת המרחם כל, להעניש אך לנקות איש מעון ולא למען הוסיף פשע, וכמו
שאמר המשורר כי לא ייסר האל מחמתו כי אם ללמד אדם להועיל ולהטיב אחריתו, ולדעתי
גם זה כוונת הכתוב (משלי י"ו ד') כל פעל ה' למענהו. (למען הנבחר); וגם רשע אם יעדו
ליום רעה הוא למענהו, וא"כ איך נאמר כי ד' יענשם בעון פלילי כזה. וזה שאמרו חז"ל
שכר עבירה עבירה, אין זה על כל הגמול אך הוא בטבע הסעולה כי עבירה גוררת עבירה.

אחה

ואתחנן ד

יאכלון ולא יריחון: (כט) ובקשתם
משם את יהוה אלהיה ומצאת
כי תדרשנו בכל לבבך ובכל
נפשך: (ל) בציר לך ומצאוך כל
הדברים האלה באחרית הימים
ושבת ער יהוה אלהיה ושמעת
בקלוי: (לא) כי אל רחום יהוה
אלהיה לא ירפה ולא ישחיתך
ולא ישכח את ברית אבתיך
אשר נשבע להם: (לב) כי שאר

נא

תרגום אשכנזי כז

ריעבעו קאן. (כט) דא ווער-
דעט איהר דאן דען עוויגען
אייערן גאטט זיבען אונד
אויך וויעדער פינדען, ווען
איהר איהן נעמליך פאן גאט-
צעם הערצען אונד פאן גאט-
צער זעעלע פערלאנגען ווער-
דעט. (ל) ווען דוא אין דער
ענגע זיין ווירסט, אונד דין
אללעס דיעזעס ווירד בעטרופען
פען האבען; אים ענדע דער
טאגע ווירסט דוא ענדליך צו
דעם עוויגען דיינעם גאטטע
צוריק קעהרען, אונד זיינער
שטיממע געהארען; (לא) דען
דער עוויגע דיין גאטט איזט
איין בארמהערציגער גאטט,

ער ווירד זיינע האנד ניכט פאן דיר אבציעהען, אונד דין ניכט צו גרונדע געהען לאססען; ווירד
דעם בונדעם ניכט פערגעססען, דען ער דיינען עלטערן צוגעשווארען האט. (לב) ער-
קונ

ר ש י

תרגום אונקלוס

(לא) לא ירפך. מלחמיק כך בידי ולשון
לא ירפך לשון לא יפעיל הוא לא יתן לך
רפיון לא יפרי' אותך מאכלו וכן אחותיו
ולא ארפנו שלא נקד ארפנו כל לשון
רפיון מוסב על לשון מפעיל ומתפעל כמו
הרפה לה (מלכ' ב' ד') תן לה רפיון
הרף ממני (דברים ט') התרפה ממני:
לימים

(כט) ותחבעון מתחמן ית דחלתא דיי אלהך
ותשבח ארי חבעי מן קדמוהי בכל לבך
ובכל נפשך: (ל) בד ייעוק לך וישכחונך
כל פחגמא דהאלין בסוף יומיא ותחוב
לדחלתא דיי אלהך ותקביל למימריה:
(לא) ארי אלהא רחמנא יי אלהך לא

ישבקינה ולא יחבלניה ולא יחגשי ית קיטא דאבהתך די קיים להון: (לב) ארי שאל
בעו

ב א ו ר

של מקרא: ולא יאכלון ולא יריחון, הזכיר הארבעה הרגשות ואין לזכור להזכיר החמישית,
כי היא ענה מכולם, ועוד כי היא שורש מיי הגוף (הראב"ע): (כט) ובקשתם וגו' ומצאת, לשון
רבים בעבור שהם רבים, ולשון יחיד בעבור שהם גוי אחד, ולפעמים ישמש בכנוי רבי' ולפעמים
בכנוי יחיד: (ל) באחרית הימים, על לך ההפלה כלומר בזמן רחוק מאד: (לא) לא
ירפך, מלחמיק כך בידי, ולשון לא ירפך לשון לא יפעיל הוא, לא יתן לך רפיון, לא יפריש
אותך מאכלו, וכן אחותיו ולא ארפנו (שיר ג' ד'), שלא נקד ארפנו (בפתח הרי"ע). כל
לשון רפיון מוסב על לשון מפעיל ומתפעל כמו הרפה לה (מלכ' ב' ד'), תן לה רפיון, הרף
ממני (דברים ט' י"ד), התרפה ממני. (רש"י). והנה שני מקראות הללו בלך ומלאוך וגו'
כי אל רחום וגו' הם כמו באור למקרא שלמעלה ובקשתם משם וגו' יאמר מה שאמרתי ובקשתם משם
את ה' אלהיכם, זה יהי', בלך לך ומלאוך כל הדברים האלה וגו', ומה שאמרתי ומלאך הוא ב'א רחום ה'
אלהיך

נא לימים ראשנים אשר היו
 לפניך למן היום אשר ברא
 אלהים ו אדם על הארץ
 ולמקצה השמים ועד קצה
 השמים הנהיה כדבר הגדול
 הזה או הנשמע כמהו: (ג) השמע
 עם קול אלהים מדבר מתוך
 האש כאשר שמעת אתה ויחי:
 ב (לד) או הנסה אלהים לבוא לקחת

קונדיגע דיך נור נאך דען אל-
 טען צייטען, דיא פאר דיר גע-
 וועזען זינד, פאן דעם טאגע
 אן, דיא גאטט דען מענשען
 אויף דער ערדע ערשאפען
 האט, פאן איינעם ענדע דעם
 היממעלס צום אנדערן ענדע,
 אב יעמאהלס איינע זא גראסע
 טהאט געשעהען, אדער דער-
 גלייכען געהערעט ווארדען?
 (ג) אב יעמאהלס איינע נא-
 ציאן דיא שטיממע איינער אויס
 דעם פייער רעדענדען גאטט-
 הייט פערנאממען, וויא דוא
 פערנאממען האסט, אונד ווא-

רע אם לעבען געבליעבען? (לד) אדער האט איינע גאטטהייט יע אונטערהנאממען היג-

צו

חרגום אונקלוס

ר ש י

בען ליזמיא קדמאי די הו קדמך למין יומא
 די ברא יי אדם על ארעא ולמסיפי שמיא
 ועד סיפי שמיא ההורה כפתגמא רבא
 ודיין או האשתמע דבתייה: (ג) השמע
 עמא קל מימרא דיי דממליל מגו אשתא
 במא די שמעת את ויתקיים: (לד) או נסין

(לב) לימים ראשנים - על ימים ראשונים:
 ולמקצה השמים - וגם שאל לכל הכרואים
 אשר מקצה אל קצה זהו פשוטו - ומדרשו
 מלמד על קומתו של אדם הראשון שהיתה
 מן הארץ עד השמים והוא השיעור עמו
 אשר מקצה אל קצה: הנהיה כדבר הגדול
 הזה - ומהו הדבר הגדול השמע עם וגו':
 (לד) הנסה אלהים - הכי עשה נסים שום
 אלוה לבא לקחת לו גוי וגו'. כל הה"ן הללו
 תמיכה

עבר

ב א ו ר

אלהיך וגו': (לב) לימים ראשנים, על ימים ראשונים: למן היום, הלמ"ד נוסף או הוא דרך לחות,
 (הראב"ע), ואין לורך, כי הוא כמו ל' לימים ראשונים, שישאל על הדברי הנעשי בהם: ולמקצה
 השמים, כמו ולמקצה הארץ ועד קצה הארץ, בעבור שנדמה לעינים, קצה הארץ וסופו, הוא
 גם קצה השמים, וענינו שאל לכל מי שתראה ועל כל זמן שתראה: או הנשמע, לא בלבד שלא
 נהי' אלא אפי' שלא נשמע, כלומר בעבור זרות הדבר ששמע עם קול אלהים מדבר מתוך האש דבר
 לא עלה על לב בן אדם שיבדה פלא כזה מלבד, וגם אם בדה אין מי שישמע אליו, והה"ן הללו של
 הנהי' הנשמע שאלות הן, כמו שאמר שאל נא - ורש"י כתב שהן הה"ן התימה, והתימה והשאלה
 קרובי' בענין: (לד) או הנסה אלהים, קודש בן כתב הראב"ע וכן ת"י - ורש"י כתב, הכי עשה
 נסים שום אלוה לבוא לקחת וגו', ולפי דבריו הוא חול, וכן תרגם המתרגם האשכנזי - וכן נראה
 מפשוטו של מקרא שמסיים בכל אשר עשה לכם ה' אלהיכם, כי מלבד שלדברי הראב"ע הכנוי במלת
 אלהיכם הוא למותר, גם המשך המאמר אינו מדוקדק יפה, כי לפי דרכי המליצה ומשפטיה, אלו
 היה כח המאמר בהתנגדות תיבת גוי לתיבת לכם, שהאלהי' לא עשה בן לגוי אחר כאשר עשה לכם,
 הי' ראוי לומר בכל אשר עשה ה' אלהיכם לכם; אבל אם כוונת המאמר בהתנגדות שום אלוה עם
 אלהי ישראל, שלא עשה אל אחר לגוי אחר כאשר עשה לכם ה' אלהיכם, אז המאמר נמשך ומסודר
 כראוי

ואתחנן

תרגום אשכנזי כח

צו געהען, זיך מיטטען אויס
איינעם אנדערן פאלקע איין
פאלק הערויס צו געהמען,
דורך פערזונגען, צייכען,
וואונדער, קריעג, מיט שטאר-
קער מאכט אונד אויסגע-
שטרעקטעם ארמע, אונד
דורך אללערלייא פורטבארע
טהאטען; וויא דיאיעניגען,
וועלכע דער עוויגע דיין גאטט
אן מצרים פאר דייען אויגען

לו גוי מקרב גוי במסרת באחת
ובמופתים ובמלחמה וביד
חזקה ובזרוע נטויה ובמזראים
גדלים ככל אשר עשה לכם
יהוה אלהיכם במצרים לעיניך:
(לה) אתה הראת לדעת כי יהוה

הוא

אויסגעאיכט האט? (לה) אללעס דיעועס איזט דיר געצויגט ווארדען, דאמיט דוא וויססעסט,

דאס

ר ש י

תמיהו' הן לכך נקודות הן במסוף פתח
הנביא הנשמע הנסה השמע: במסוף. ע"י
נסיונות הודיעם גבורותיו כגון התפאר
עלי (שמות ע') אס אוכל לעשות בן הרי
זה נסיון: באותות. בסימנין להאמין שהוא
שלומו של מקום כגון מה זה בידך:
ובמופתים. הם נפלאות שהביא עליהם מכות
מופלאות: ובמלחמה. בים שר' ה' נלחם
להם (שם י"ד): (לה) הראת. בתרגומי
להם שזעה רקיעים וכנס שקרע את
העליונים

תרגום אונקלוס

עבד יי לאתגלאה למפרק ליה עם מגו
עם בנפין באחין ובמופתין ובקרבא
ובידא תקיפא ובדרעא מרממא ובחוננין
רבובין קכל די עבד לבון יי אלקכון
במצרים לעיניכון: (לה) אתה אתחזיתא למדע

ארי

איתחזיתא כשנתן הקדוש ברוך הוא את התורה פתח

באור

נראוי: במסוף, על ידי נסיונות הודיעם גבורותיו, כגון התפאר עלי (שמות ע' ה'), אס אוכל לעשות
בן, הרי זה נסיון. (רש"י): באחת, בסימנין להאמין שהוא שלומו של מקום, כגון מה זה בידך (שמות
ד' ז'). (רש"י): ובמופתים, הם נפלאות שהביא עליהם מכות מופלאות. (רש"י): ובמלחמה,
בים שנאמר כי ה' נלחם להם (שמות י"ד כ"ה). (רש"י): וביד חזקה, שילאו ישראל ביד רמה: ובזרוע
נטויה, על טעם בעמוד אש וענן. (הראב"ע): ובמזראים גדלים, הם עניעת פרעה וחיבו
עם בקיעת הים לישראל. (הראב"ע): (לה) אתה הראת, בתרגומו אתחזיתא, והענין שהראך
אלהים את כל הנסים והאותות האלה, לדעת כי ה' שהוא עלם בנ"ת מאגיטובעל היכולת (עיין
שמות

המער

(לה) אחת קראת, עיין רש"י ובבאור. והנה בא הפעל בהפעל ומלת אתה ביוחס הישר וכן
אשר אתה מראה בזה (שמות כ"ה מ') והי' ראוי הראה לך. ורש"י בע כתב על פסוק אתה
מראה (שם) ו"ל: "מלת מראה זרה ואיננה כדרך מושלך כי אין פעול למלת ראה כ"א נראה
והיה בן בעבור כי הוואה אינו פועל אך מקבל דמות ובעל התולדות יבין זה" עכ"ל, יראה
לי כי לדעתו אין באן הפעל יולא לשלישי (דיר געצויגט ווארדען), לפי שבפעל המסובב יבוא
הפעל על הדבר שהוא פעול בעלם ולא על גוף אמלעי כמו והראה את הכהן (ויקרא
י"ג מ"ט), שש על הנגע, ולזה נאמר ומוטעמתינו יפקה (איוב כ"א כ"ד) בפועל ולא בהפעל,
ולכן אמר, הכוונה באן באשר ראיתי, ובא בפועל, לפי שכל הוואה הוא באמת אינו פועל,
ונאמר על הדבר אשר תחזינה עינינו, כראה, ועל הנף או רואה בחינת הפעולה שהוא
עושה

תרגום אשכנזי

דאס דער עוויגע איין וואהרער גאטט, אונד אויסער איהם קיינער זייא. (לו) פאם הימ מעל העראב האט ער דייך זיי גע שטיממע הארען לאססען, דייך צוכט צו לעהרען; אונד אויף דער ערדע האט ער דיר זיין גראסעס פייער געצויגט, אונד דוא האסט זיינע רעדע פערנאממען, מיטטען אויס דעם פייער; (לז) דארום ווייל ער דיינע פאטער ליעכטע, אונד

ואתחנן ד

הוא האלהים אין עוד מלבדו: (לו) מן השמים השמיעך את קלו ליםרך ועל הארץ הראך את אשו הגדולה ונדבריו שמעת מתוך האש: (לז) ותחת כי אהב את אבתיך ויבחר בזרעו אחריו ויוציאך בפניו בלחן הגדל

ממצרים

איהרען זאמען נאך איהנען ערוועהלטע; האט ער אייך מיט זיינער גראסען קראפט, פאר

ר ש י

העליונים כך קרע את התחתונים וראו שהוא יחידי לכך נאמר אתה הראת לדעת: (לו) ותחת כי אהב. וכל זה תחת אשר אהב: ויוליאך בפניו. כאדם המנהיג בנו לפניו שנאמר ויסע מלאך האלהים ההולך וגו' וילך מאחריהם (שם י"ד). ד"א ויוליאך בפניו בפני אבותיו כמה שנאמר נגד אבותם עשה כלל (תהלים ע"ח) ואל תתמה על שהזכירם בל"י שהרי כתבם בלשון

תרגום אונקלוס

ארי יי הוא אלהא לית עוד בר מניה: (לו) מן שמיא אשמעך ית קל מימריה לאלפותך ועל ארעא אחוה ית אשתיה רבחה ופרתגמוהי שמעת מגו אשתא: (לז) וחלף ארי רחים ית אבהך ואיתרעי בבניהון בתריהון ואפקך במימריה בחיליה

רבה

ב א ו ר

שמות ג' י"ד ט"ו) הוא האלהים, הוא בעל הנחות והיכולת כלם, ואין עוד מלבדו: (לו) ליםך אונקלוס תרגם לאלפותך, ללמוד מוסר, להביא בלבך הכניעה מפניו, וכן בדברים לא יוסר עבד (משלי כ"ט ב'), לא ילמוד מוסר, ולכן תרגם האשכנזי (דיך לוכט לו לעהרען). ויתכן לפתרו (דיך לו פערבינדען), להביאך במסורת הברית, בענין שבארנו מלות לאסור אסר (במדבר ל' ג'), כאלו הרבון החפשי בעצמו לנשות הנה והנה, קשור ע"י הברית או השבועה שלא להטות: (לו) ותחת כי אהב, ולפי שאהב את אבותיך לכן הוליאך: ויוצאך בפניו, כמו ומלאך פניו הושיעם (ישעיה ס"ג ט'), השעור על ידי פעולות הנאות מפניו, למעלה מן התולדות. והנה הראב"ע ורש"י פירשו שכתוב ותחת כי אהב מוסב למעלה, כלומר שמן השמים

ה מ ע ר

עושה, או הראה בחילת דמות הדבר שהוא מקבל, ויהי תרגומו (ויוז הוא געוועהען האסט) אולם בפסוק שלפנינו שלפי הענין אין המובן על הראות כ"א על ההראות ביאר גם הוא מענין יולא לשלישי ואמר והטעם כי כל אלה הראך אלהים. (לו) ויוצאך בפניו, א"ת במימריה וזה כדעת היו אומרים שהביא הראב"ע שהוא כמו ומלאך פניו הושיעם, ויונתן תרגם באפי רעותיה כי יש פנים לרבון כנודע, והראב"ע כתב ולדעתי שהוא כמו ופניך הולכים בקרב, וזה היסך דעת הי"א כי הכוונה שהקב"ה בעצמו ובכבודו הוליאם ולא ע"י מלאך, ואין ספק כי גם זה כוונת הרב המתרגם אשכנזי באמרו (פאך איך הער חויט מצרים געפיהרט) פי' בהשגחתו, אולם המליצה הזאת בל"א משתמע לתרי אפי כי גם יונן ממנו כאלו ה' הולך אחריהם.

מיחה

ואתחנן ר

ממצרים: (לח) להוריש גוים גדלים ועצמים ממה מפניה להביאה לתת לה את ארצם נחלה כיום הזה: (לט) וידעת היום והשבת אל לבבך כי יהוה הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד: (מ) ושמרת את הקיו ואת מצותיו אשר אנכי מצוה היום אשר ייטב לך ולבניך אחריך ולמען תאריך ימים עד האדמה

אשר

תרגום אשכנזי כט

זיך הער אומי מצרים געפיהרט, (לח) אום פעלקער פאר אייך צו פערטרייבען, דיאגרעסער אונד מעכטיגער זינד אלס איהר; אייך אבער היין צו פיהר רען, אונד אייך איהר לאנד צום ערבגוטע איינצוגעבען, וויא זיך יעטצט שאן צו צייגען אנגעפאנגען. (לט) ערקעננעט אלאז אונד נעהמעט וואהל צו הערצען דאס דער עוויגע, ער אלליין גאטט זיין, אבען אים היסמעל אונד אונטען אויף דער ערדע, אונד זאנסט קיינער. (מ) היטע אלאז זיינע פער ארדנונגען אונד געכאטע, דיא איך דיר יעטצט פארלעגען. דא מיט עס דיר אונד דיינען קינ

דערן נאך דיר וואהלגעהע, אונד דאמיט דוא לאנגע יאהרע אויף דעם ערדרייכע בליי בעסט

תרגום אונקלוס

ר ש י

בלשון יחיד ויבחר בזרעו אחריו: (לח) ממך מפניך. סרסכו ודרשכו להוריש מפניך גוים גדולים ועלומים ממך: כיום הזה. כאשר אתה רואה היום:

רבא ממצרים: (לח) לתרכא עממין רברבין ותקיפין מיגד מן קדמך לאעלותך למיתן לך יתי ארעהון אחסנא כיומא הדין:

(לט) ותידע יומא דין ותחוב ללבך ארי יי הוא אלקא דשכינתיה בשמא מלעילא ושליט על ארעא מלרע לית עוד: (מ) ותמר ית קימוהי ונת פקודיהי די אנא מפקיד לך יומא דין די ייטב לך ולבנה בתרך ובדיל דתוריק יומין על ארעא די יי אלקה

יהיב

ב א ו ר

השמים השמיעך את קולו לייסרך וגם תחת אשר אהב את אבותיך, אבל המעיין יראה שחוב מן השמים השמיעך וגו' ודבריו שמעת מתוך האש ומקרא ותחת כי אהב וגו' ויוליאך בפניו הוא כנגד מה שאמר או אלהים מדבר מתוך האש, ומקרא לקחת: (לח) להוריש גוים, לכך הוליאך ממלרים: ממך מפניך, סוס המקרא להוריש מפניך גוים גדולים ועלומים ממך, (מדברי רש"י): לחח לך אח ארצם נחלה, כמו לנחלה, או שהוא תואר פעל הנתינה, והכוונה להנחיל לך את ארצם: כיום הזה, שצד החלום לירש את ארץ סיחון ועוג, (הרשב"ם): (לט) והשנה אל לבבך, הידיעה הזאת חשים אל לבך פעם אחר פעם עד שתשרש בנפשך כי ה' הוא האלהים וגו' ועי' ושמת את חקיו, כלומר בשחיה הידיעה הזאת חקוקה בלבבך אין ספק שתשמור את חקיו אשר הם לטוב

תרגום אשכנזי

בעסט, דאז דער עוויגע דיר
אויף עוויג שענקען ווילל.
(מא) דאמאלס זאנדערטע משה
דרויא שטערטע אויס, אויף
דער מארגענזייטע דעם ירדנס;
(מב) דאס איין טאָרטשלעגער
דאָהין זיינע צופלֹכט נעהמע,
ווער זיינען נעכסטען אומ-
בריינגט, אונפֿערזעהענס אָהנע
דאָס ער פֿאַרהער זיין פֿיינד גע-
וועזען, דער פֿליעהע אין איינע
פֿאָן ריזען שטערטען, אונד ער-
האַלטע זיין לעבען. (מג) בצר
אין דער וויסטע, אין דער עבנע

דיא

ר ש י

(מא) אז יבדיל. נתן לב להיות חרד לדבר
שיבדילם ואף על פי שאינן קולטות עד
שיבדלו אותן שבארץ כנען אמר משה מלוא
שאפס' לקיימה אקיימנה: בעבר הירדן
מזרחה שמש. באותו עבר שבמזרחו של
ירדן: מזרחה שמש. לפי שהוא דבוק
נקודה ר"ש בחטף מזרח של שמש מקום
זריחת השמש:

וזאת

ואתחנן ה

אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ כָּל־
הַיָּמִים: פ

(מא) אֲזוּ יִבְדִּיל מִשֶּׁה שְׁלֹשׁ עָרִים
בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִזְרַחָה שְׁמֶשׁ:
(מב) לָנֶס שְׁמָה רוֹצֵחַ אֲשֶׁר יִרְצַח
אֶת־רֵעֵהוּ בְּבִלְי־דַעַת וְהוּא לֹא־
שָׂגָא לוֹ מִתְמַל שְׁלֹשִׁם וְנִס אֶל־
אֶחָת מִן־הָעָרִים הָאֵלֶּה וְחָי:
(מג) אֶת־בָּצֵר בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ

המישר

תרגום אונקלוס

יהיב לך כל יומיא: (מא) בְּכֵן אֶפְרִישׁ מִשֶּׁה
חֲלַת קִירוּן בְּעֵיבְרָא הַיַּרְדֵּנָא מִדְּנַחֲא
שְׁמֶשׁא: (מב) לְמִיעֵרוֹק לְתַמָּן קְטוּלָא דִּי
יִקְטוּל יֵת חֲבֵרְיָה בְּלֹא מִדְּעִיָּה וְהוּא לֹא
סָגִי לִיָּה מֵאֲתַמְלִי וּמִדְּקַדְמוֹהֵי וְיִיעֵרוֹק לְחֻדָּא
מִן קִירוּנָא הָאֵלֶּיךָ וְיִחְקִיִּים: (מג) יֵת בָּצֵר

כמדברא

ב א ו ר

לטוב לך: (מא) אז יבדיל משה, כתב הרש"ם למה הפסוק דברי משה שהן מחוברין יחד זה
אחר זה וכתב זה המעש' בינתיים, אלא לפי שהאריך בדברים עד עכשיו ועתה מתחיל לפרש
המלות, האריך ביאר את התורה הזאת, והוא לרין לומר בשופטים ושופטים שלש ערים תבדיל לך בתוך
ארצך אשר ה' אלהיך נותן לך, ואם ירחיב לעתיד לבא ויספת לך עוד שלש ערים על השלש
האלה, ועל שלש ערים שמה לו הקב"ה באלה מסעי לעשות בעבר הירדן לא הזכיר שם ולא
למה משה לישראל, לכך כתוב כאן כי משה הבדילם, ולכך לא למה לישראל, ע"כ, ואמר יבדיל
לשון עתיד כתב רש"י ז"ל שנתן לב להיות חרד לדבר שיבדילם, ואע"פ שאינן קולטות עד שיבדלו
אוחן שבארץ כנען, שנאמר שש ערי מקלט תהיינה (במדבר ל"ה י"ג), אמר משה מלוא שבאה
לידינו נקיים אותה: בעבר הירדן מזרחה שמש, באותו עבר שבמזרחו של ירדן: מזרחה
שמש, לפי שהוא דבוק נקוד ר"ש בחטף מזרח של שמש, מקום זריחת השמש, (רש"י):
(מב) וגם וגו' וחי, ענינו וכאשר ינוס ימיה:

וזאת

ה מ ע מ ר

(מא) מזרחה שמש, לפי שהוא דבוק נקודה ר"ש בחטף (והוא השוא נע) של מזרח שמש
וגו' פירושו כי מְרַחֵם נקמן הרי"ש לא יבוא אך כ"א בנפרד אבל כאן הוא נסמך כמו למזרח
שמש והה"א בחטף למ"ד בתחלתה ולזה הוקל מתנועה:

ולא

ואתחנן ד

המישר לראובני ואת ראמת בגלעד לגדי ואת גולן בבשן למנשי: (מד) וזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל: (מה) אלה העדות והחקים והמשפטים אשר דבר משה אל בני ישראל בצאתם ממצרים: (מו) בעבר הירדן בניה מול בית פעור בארץ סיון מלך האמרי אשר יושב בחשבון אשר הכה משה ובני ישראל

בצאתם

הרגום אשכנז ל

דיא דעם ראובנישען שטאממע; ראמת אין גלעד, דאז דעם גדישען שטאממע, אונד גולן אין בשן, דאז דעם מנשישען שטאממע צוגעהערטע. (מד) פאלגענדעם אויט דיא לעהרע, וועלכע משה דען קינדערן ישראלים פארגעלעגט האט. (מה) דיעזעס זינד דיא צייגניסע פערארדנונגען אונד רעכטע, וועלכע משה דען קינדערן ישראלים, נאך איהרעם אויסגאנגע אויס מצרים בעקאנט געמאכט האט. (מו) דיעסווייטס דעם ירדן, אים טהאלע, בית פעור געגענע איבער, אים לאנדע סיון קעניג אמורי, דער אין חשבון געשלאגן

גען

הרגום אונקלוס

במדברא בארע מישרא לשיבט ראובן וית ראמות בגלעד לשיבט גד וית גולן במחנן לשבטא דמנשה: (מד) ודא אוריתא די סדר משה קדם בני ישראל: (מה) אלין סהדוהא וקמיא ודיניא די מליל משה עם בני ישראל במפקהון ממצרים: (מו) בעברא דירדנא בחילהא לקביל ביתפעורבארע סיון סלפא דאמוראה די יתיב בחשבון די מחא משה ובני ישראל במפקהון מצרים

ר ש י

(מד) וזאת התורה. זו שהיא עתיד לסדר אחר פרשה זו: (מה) אלה העדות וגו' אשר דבר. הם הם אשר דבר כללית ממלכים וחורשנאה להם בערכות מואב אשר בעבר הירדן שהיא במזרח שהעבר השני היה במערב:

לא

בניה מול בית פעור בארץ סיון מלך האמרי אשר יושב בחשבון אשר הכה משה ובני ישראל במפקהון מצרים

ב א ו ר

(מד) וזאת התורה, זו שהיא עתיד לסדר אחר פרשה זו. והטעם שכל לומר זאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל בעבר הירדן בניא וגו' והפסיק בנתיים במאמר אלה העדות לומר שהן הן הדברים בעלמם שאמר משה לבני ישראל כבר כללית ממלכים אבל הוסיף עוד לבאר אותן העדות והחקים כמו שאמר למעלה (דברים א' ה'), בעבר הירדן בארץ מואב הואיל משה בארץ התורה, וכמו שמואר שם. וכ"כ רש"י אלה העדות אשר דבר והם הם אשר דבר כללית ממלכים חור ושנאה להם בערכות מואב אשר בעבר הירדן שהיא במזרח, שהעבר השני הי' במערב: (מו) אשר חכה משה, כמו אמרי הכותו את סיון מלך האמורי (דברים א' ד') והוא סימן הזמן כמו שארנו שם:

ויקרא

תרגום אשכנזי

גען האבען. (m) ויא ערצבער
טען זיין לאנד אונד דאז לאנד
דעס עוג קעניג צו בשן, אלזא
דער בידען קעניגע פאן אמורי,
דיעסוייטס דעס ירדן'ס געגען
מארגען. (mh) פאן ערוער
אן, וועלכעס אים אופער דעס
ארנון'ס ליעגט, ביז אן דען
בערג שיאון, דער אויך הרמון
הייסט. (mt) דאז גאנצע פלאץ
בע פאלד אויף דער מארגענע
זייטע דעס ירדן'ס ביי אן דאז
מעער אין דיעזעם געפילדע,
אם פוסע דעס בערגעס פסגה.
ה (h) משה ריעף דעם גע-
זאממען פאלקע ישראל
צו, אונד שפראך: פערנים
א ישראל! דיא פערארדנונג
גען אונד רעכטע, דיא איד,
יעצט פאר אייערן אהרען
רעדע; בעגרייפעט זיא וואהל,
אונד בעהאלטעט זיא, דאר-
נאך צו טהון. (n) דער עוויגע
אונג

ואתחנן ד ה

בצאתם ממצרים: (m) ויירשו
את ארצו ואת ארץ ועוג מלך-
הבשן שני מלכי האמרי אשר
בעבר הירדן מזרח שמש:
(mh) מערער אשר על שפת נחל
ארנון ועד הר שיאן הוא הרמון:
(mt) וכל הערבה עבר הירדן
מזרחה ועד ים הערבה תחת
אשדות הפסגה: פ רביעי
ה (h) ויקרא משה אל כל-
ישראל ויאמר אלהם שמע
ישראל את החקים ואת
המשפטים אשר אנכי דבר
באזניכם היום ולמדתם אתם
ושמרתם לעשתם: (n) יהוה
אלהינו

תרגום אונקלוס

ממצרים: (m) ויריתו ית ארעיה וית ארע עוג מלכא דמתנן תרין מלכי
אמורא דיי בעברא דירדנא מדנח שמשא: (mh) מערוער די על בייף נחלא
דארנון ועד טורא דשיאון והוא הרמון: (mt) וכל מישרא עיברא דירדנא
מדינחא ועד ימא דמישרא תחות משפך מרמחא:

ה (h) ויקרא משה לכל ישראל ואמר להון שמע ישראל ית קימא וית דינא
די אגא ממליל קדמיכון יומא דין ותלפון ותהון ותמרון למעבדהון: (n) ייאלהנא

גור

ב א ו ר

ה (א) ויקרא משה, אין קריאה זו היא קריאת הקבוצן כי אם קריאת ההתעוררת, (כנראה
ממלת אל שהוא סימן דאטיפוס"ם, שאם ה' קריאת הקבוצן היה ראוי לנוא את שהוא
סימן אקוואטיפוס"ם), כי כבר נקבלו והם שומעים במעמד את כל דבריו; אבל לפי שהפסיק
בהבדלת שלש הערים לערי מקלט, ולפי שעתה יבאר פרטי הדינים שלא נאמרו עדיין, לכן קראם
להעיר לנס על דקדוקי החקים והמשפטים: אשר אנכי דובר, אשר עתה אדבר, ולכן נאמר
בהווה